



## AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 07 | pp. 254-257 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

### МОЛ-МУЛК СОЛИҒИ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ



**Идирисов Алишер Отажонович,**

Тошкент давлат иқтисодийёт университети мустақил тадқиқотчиси

**Аннотация:** Ушбу мақолада мол-мулк солиғи маъмуриятчилигини ташкил этиш, жумладан солиқни ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш тартиб-қоидалари, шунингдек қўшимча солиқ базасини яратиш ҳамда мазкур йўналишдаги маъмуриятчиликни такомиллаштириш масалалари ҳақида сўз юритилади.

**Калит сўзлар:** Мол-мулк солиғи, солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ даври, солиқ ставкалари, солиқ имтиёзлари, мол-мулк солиғини ҳисоблаб чиқариш тартиби, солиқ назорати.

#### Кириш.

Маълумки, мол-мулк солиғи бўйича тушумлар маҳаллий бюджет даромадларини шакллантиришда муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади.

Мамлакатимизда фуқаролар фаровонлигини оширишга қаратилган Ўзбекистон иқтисодийётининг негизини хилма-хил шакллардаги мулклар ташкил этади. Юртимизда барча мулк шаклларининг тенг ҳуқуқлилиги ва ҳуқуқий жиҳатдан ҳимоя қилиниши таъминланади. Ўзбекистонда ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли эканлиги ҳамда хусусий мулк дахлсизлиги қонун билан кафолатланган<sup>1</sup>.

Мамлакатимизда мулкчилик билан боғлиқ муносабатлар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги бир қанча қонун-ҳужжатлари билан тартибга солинган.

Давлатимиз ҳудудида мулкчиликнинг барча шакллари дахлсиз бўлишига ва уларнинг ривожланиши учун тенг шароит яратилишига қонун кафолат беради. Ўзбекистон Республикаси мулкдорга қарашли бўлган мол-мулкни сақлаш ва қўпайтириб бориш учун барча зарур шароитларни яратиб беради. Ўзбекистон Республикаси мулккий ҳуқуқни амалга оширишни кафолатлайди, мулкдорларнинг конституциявий ҳуқуқларини таъминлайди<sup>2</sup>.

Юртимизда мулкдан оқилона ва самарали фойдаланиш соҳасида қўшимча шарт-шароитлар яратилаётгани натижасида тадбиркорлик субъектлари томонидан

<sup>1</sup> Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 2023 йил 30 апрель, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

<sup>2</sup> Ўзбекистон Республикасининг 1990 йил 31 октябрдаги “Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида”ги 152-ХП-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

кўплаб инвестиция лойиҳаларини муваффақиятли амалга ошириш ҳамда янги иш ўринлари ташкил этиш чоралари кўрилмақда.

Бизнингча, бугунги кунда юртимизда мулкдан оқилона фойдаланишни таъминлашнинг иқтисодий механизмлари яратилган бўлсада, ушбу йўналишни янада такомиллаштириш мақсадга мувофиқдир.

### **Мавзуга оид адабиётлар таҳлили.**

Мамлакатимизда мулкчилик соҳасига доир муносабатларни тартибга солиш мақсадида тегишли қонунлар қабул қилинган. Мазкур қонунларда иқтисодиётимизнинг негизини турли-хил шакллардаги мулк ташкил этиши, мулкчиликнинг барча шакларининг тенг ҳуқуқлилиги ва қонун билан ҳимоя қилиниши, ҳар бир шахснинг мулкдор бўлишга ҳақли эканлиги ва хусусий мулк дахлсизлиги қонунчилик билан кафолатланиши белгилаб қўйилган<sup>3</sup>.

Мол-мулк солиғини тўловчилар, солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ ставкалари, солиқ даври, солиқни ҳисоблаб чиқариш ва солиқ ҳисоботини тақдим этиш тартиби ҳамда тўлаш тартиб-қоидалари, шунингдек солиқ бўйича имтиёзлар кўзда тутилган<sup>4</sup>.

Юртимизда бюджетлараро муносабатларни тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятлари белгиланган бўлиб, унга кўра жисмоний шахслардан олинадиган мол-мулк солиғи тушумлари туманлар ва шаҳарлар бюджетларига тўлиқ ҳажмда ўтказилиши мумкинлиги, юридик шахслар мол-мулкига солинадиган солиқ тушумлари эса Қорақалпоғистон Республикасининг республика бюджетига, вилоятларнинг вилоят бюджетларига ва Тошкент шаҳрининг шаҳар бюджетига тўлиқ ҳажмда ўтказилиши мумкинлиги, шунингдек Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси, халқ депутатлари вилоятлар ва Тошкент шаҳар Кенгашлари юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ тушумларини туманлар ва шаҳарлар бюджетларига йўналтиришга ҳақли эканлиги назарда тутилган<sup>5</sup>.

Жорий йил 1 январдан Солиқ кодексининг бир қатор моддаларига киритилган ўзгаришларга мувофиқ мол-мулк солиғи маъмуриятчилигининг айрим масалалари такомиллаштирилди<sup>6</sup>.

### **Тадқиқот методологияси.**

Ушбу мақолада статистик маълумотларни гуруҳлаш, қиёслаш, солиштирма таҳлил ва бошқа услублардан фойдаланилди. Шунингдек мол-мулк солиғи бўйича маъмуриятчиликни ташкил этиш юзасидан амалдаги қонунчилик нормалари бўйича айрим масалалар таҳлил қилинди.

### **Таҳлил ва натижалар.**

<sup>3</sup> Ўзбекистон Республикасининг 1990 йил 31 октябрдаги “Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида”ги 152-ХП-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

<sup>4</sup> Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599 сонли Қонуни билан қабул қилинган Солиқ кодекси, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

<sup>5</sup> Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 25 декабрдаги “2024 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги ЎРҚ-886-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz).

<sup>6</sup> Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 28 декабрдаги “Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2024 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги ЎРҚ-891-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

Мамлакатимизда амалда бўлган қонун-ҳужжатлари ўрганилиб таҳлил қилинганда юртимизда мулкдан оқилона фойдаланиш мақсадида давлат муҳофазасига олингани, хусусий мулк дахлсизлиги қонунчилиги билан кафолатланиши белгилаб кўйилганлиги маълум бўлди.

“Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида”ги Қонун ўрганилганда мулкчилик муносабатларига оид умумий қоидалар, хусусий мулк, давлат мулки ва аралаш мулк, мулккий ҳуқуқнинг кафолати ва ҳимоя қилиниши билан боғлиқ муносабатлар назарда тутилганлиги маълум бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси ва бошқа солиқ тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари ўрганилган ҳолда таҳлил қилинганда мол-мулк солиғини тўловчилар, солиқ солиш объекти ва базаси ҳамда уни аниқлаш тартиби, солиқ ставкалари, солиқ даври, солиқни ҳисоблаб чиқариш ва солиқ ҳисоботини тақдим этиш тартиби ҳамда тўлаш тартиб-қоидалари кўзда тутилгани ва ҳуқуқий жиҳатидан мустаҳкамлангани маълум бўлди.

Ўзбекистон Республикасининг “2024 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги Қонуни ўрганилганда бюджетлараро муносабатларни тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятлари, жумладан 2024 йил учун Қорақалпоғистон Республикаси бюджетининг, вилоятлар ва Тошкент шаҳар маҳаллий бюджетларининг, туманлар ва шаҳарлар бюджетларининг даромадларини шакллантиришнинг ўзига хос хусусиятларини белгилаш орқали мол-мулк солиғи тушумларининг тақсимланиши тўғрисидаги қоидалар тартибга солингани маълум бўлди.

Ўзбекистон Республикасининг “Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2024 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни ўрганилганда мол-мулк солиғининг жорий йил учун ставкаларига ўзгартиришлар киритилганлиги ҳамда мазкур солиқ тури бўйича айрим тадбиркорлик субъектларига солиқ базасини ҳисоблаб чиқаришнинг ўзига хос айрим қоидалари белгилангани маълум бўлди.

#### **Хулоса ва таклифлар.**

Олиб борилган ўрганишлар ва таҳлиллар натижасида мол-мулкни ҳисобга олиш ҳамда солиқ маъмуриятчилиги тизимининг айрим жиҳатларини янада такомиллаштириш мақсадга мувофиқ деган хулосага келинди.

Ўзбекистон Республикасидаги амалдаги қонун-ҳужжатлари ўрганилганда бошқа барча табиий ресурслар каби мулкдан оқилона фойдаланиш мақсадида давлат муҳофазасига олингани, хусусий мулк дахлсизлиги қонун билан кафолатлангани маълум бўлди.

Юртимизда тадбиркорлар ҳамда фуқароларда мол-мулкдан унумли фойдаланиш кўникмаларини ошириш бутунги кундаги долзарб масалалардан ҳисобланиб, бу йўналишда юқори натижаларга эришиш давлат ва жамият манфаатларига бирдек ижобий хизмат қилиши билан аҳамиятлидир.

Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси ўрганилганда мол-мулк солиғи бўйича кўзда тутилган солиқ имтиёзлари ва бошқа солиқ маъмуриятчилигини тартибга солишга оид айрим қоидаларни такомиллаштиришга қаратилган

ўзгартириш ҳамда қўшимчаларни киритиш мақсадга мувофиқ, деган хулосага келинди.

Мол-мулк солиғи маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича қуйидаги йўналишлар ишларни ташкил этиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

ушбу йўналишдаги онлайн хизматларни янада кенгайтириш;

кадастр баҳолашни такомиллаштириш, яъни мулк қийматини аниқроқ баҳолаш усуларини жорий этиш;

мулк объектлари ҳақидаги маълумотларни доимий янгилаб бориш;

солиқ ставкаларини оптималлаштириш, яъни ҳудудлар ва мулк турлари бўйича ставкаларни қайта кўриб чиқиш;

солиқ имтиёзлари тизимини такомиллаштириш, яъни имтиёзларни янада мақсадли тарзда жорий этиш.

Бизнингча, юқоридаги таклиф ва мулоҳазаларнинг кўриб чиқилиши тизимни янада адолатли ва самарали ташкил қилишга хизмат қилиши мумкин.

Фикримизча мол-мулк солиғи бўйича солиқ маъмуриятчилигининг такомиллаштирилиши тадбиркорлик субъектлари ва жамият манфаатларига бирдек хизмат қилиши билан муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади.

#### **Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:**

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 2023 йил 30 апрель, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

2. Ўзбекистон Республикасининг 1990 йил 31 октябрдаги “Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида”ги 152-ХП-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

3. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599 сонли Қонуни билан қабул қилинган Солиқ кодекси, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

4. Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 28 декабрдаги “Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2024 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги ЎРҚ-891-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

5. Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 25 декабрдаги “2024 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги ЎРҚ-886-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

6. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг “Солиқ ҳисоботининг шакллари тасдиқлаш тўғрисида”ги қарори, Адлия вазирлиги томонидан 2020 йил 24 февралда рўйхатдан ўтказилган, рўйхат рақами 3221, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz).

